

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

FEATURES OF SOCIAL PROTECTION OF PERSONS WITH DISABILITIES IN THE SYSTEM OF STATE SOCIAL PROTECTION OF UKRAINE

Аніна О.О.

студентка II року навчання Інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена визначенню особливостей соціального захисту осіб з інвалідністю як особливої категорії суспільства в системі державного соціального захисту. Основною ідеєю дослідження слугує постулат про особливе становище осіб з інвалідністю в суспільстві, які потребують посиленої турботи держави і сприяння. Він реалізовується завдяки визначенню терміну «особа з інвалідністю» та природі інвалідності як юридичного явища, аналізу особливостей встановлення інвалідності, характеристик феномену соціального захисту осіб з інвалідністю. Автор окреслює специфіку соціального захисту осіб з інвалідністю у системі державного соціального захисту. Для цього автор зосереджується, передусім, на значенні терміну «особа з інвалідністю» та природі інвалідності як явища, аналізує особливості встановлення інвалідності, характеризує феномен соціального захисту осіб з інвалідністю, а також обґрунтовує місце останнього в системі державного соціального захисту. Його позиція виходить з постулату про особливе становище осіб з інвалідністю в суспільстві, які потребують посиленої турботи держави і сприяння. Також автор зазначає, що законодавець на сьогодні виділяє три категорії осіб з інвалідністю: особа з інвалідністю, особа з інвалідністю з дитинства та дитина з інвалідністю. При цьому підставами для визнання особи такою, що має інвалідність, постають: захворювання, травма або вроджені вади. Така особа обмежена в життєдіяльності при взаємодії з зовнішнім середовищем.

Автор приходять до висновків, що місце соціального захисту осіб з інвалідністю у системі державного соціального захисту визначається, виходячи з особливостей цієї категорії суспільства, яким від природи чи набуто притаманні фізичні або ментальні обмеження. При визначенні політики соціального захисту осіб з інвалідністю держава та інші суб'єкти повинні виходити, передусім, з потреб та інтересів цієї категорії населення, а також враховувати реалізацію повного спектру можливостей, що необхідні їм для активного включення у життя суспільства.

Ключові слова: інвалідність, особа з інвалідністю, соціальний захист, соціальний захист осіб з інвалідністю, правове регулювання встановлення інвалідності.

The article is devoted to the definition of a specific category of social protection of persons with disabilities as a special category of society in the system of state social protection. The main idea of this study is the postulate of the special position of persons with disabilities in society who need increased state's care and assistance. It is implemented through the definition of the term "person with a disability" and the nature of disability as a legal phenomenon, the analysis of the peculiarities of the establishment of disability, the characteristics of the phenomenon of social protection of persons with disabilities.

The author outlines the specifics of social protection of persons with disabilities in the system of state social protection. To do this, the author focuses primarily on the meaning of the term "person with a disability" and the nature of disability as a phenomenon, analyzes the features of disability, characterizes the phenomenon of social protection of persons with disabilities, and justifies the latter's place in the state social protection. His position is based on the postulate of the special position of persons with disabilities in society who need increased state care and assistance. The author also notes that the legislator currently distinguishes three categories of persons with disabilities: a person with a disability, a person with a disability from childhood and a child with a disability. In this case, the grounds for recognizing a person as having a disability are: disease, injury or birth defects. Such a person is limited in life when interacting with the environment.

The author concludes that the place of social protection of persons with disabilities in the system of state social protection is determined based on the characteristics of this category of society, which by nature or acquired inherent physical or mental limitations. In determining the policy of social protection of persons with disabilities, the state and others must proceed primarily from the needs and interests of this category of the population, as well as take into consideration the broad range of opportunities they need for active inclusion in society.

Key words: disability, person disability, social protection, social protection of persons with disability, legal regulation of disability.

Постановка проблеми. Останнім часом суспільство багато уваги приділяє проблемам даної категорії громадян. На думку вчених, такий інтерес продиктований, насамперед, тим, що сьогодні в Україні спостерігається тенденція збільшення осіб з інвалідністю [1,41]. Так, за даними Міністерства соціальної політики України, станом на 1 січня 2020 року в нашій державі мала місце 2,7 млн. осіб з інвалідністю, з яких: понад 222 тис. – з I групою; понад 900 тис. – з II групою; понад 1,4 млн. – з III групою; понад 163 тис. дітей з інвалідністю [2]. В 2019 році вперше визнаними особами з інвалідністю в Україні (від 18 років) стали понад 136 тис. осіб (з них понад 72 тис. осіб – III група інвалідності, понад 48 тис. – II група, понад 15 тис. – I група). Основними причинами стали тут: новоутворення, хвороби системи кровообігу, хвороби кістково-м'язової системи й сполучної тканини. Стосовно дітей з інвалідністю, то слід зазначити, що причинами найбільшої кількості таких випадків інвалідності мають є: вроджені вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії; хвороби центральної нервової системи; розлади психіки й поведінки [3]. Отже, кількість осіб з інвалідністю в Україні досить велика, завдяки чому держава повинна

вживати належних й ефективних заходів щодо забезпечення їх прав і можливостей – правових, інституційних, фінансових та ін.

На сьогодні особи з інвалідністю постають однією з найбільш уразливих груп населення, адже завдяки притаманним їм фізичним чи розумовим вадам, такі особи залишаються обмеженими в своїх здатностях самостійно реалізовуватися як повноцінні члени суспільства. Звідси, отже, має місце потреба в особливій підтримці й турботі таких осіб як з боку держави, так і суспільства. Сьогодні в Україні починає суттєво змінюватися й удосконалюватися як законодавство, що регламентує правовий статус та основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю, так і ставлення українського соціуму до цієї категорії населення. Значимим тут є вплив та перелаштування уявлень та прагнень міжнародного співтовариства в цьому напрямку.

Водночас, незважаючи на розгалуженість чинного законодавства України в сфері соціального захисту осіб з інвалідністю, в державі продовжує побутувати патерналістський підхід до цієї сфери суспільних відносин, як і в цілому до сфери соціального захисту. Це означає, що переважно сприяння держави в напрямку до таких осіб

носить в основному дотаційний (пасивний) характер. Разом із тим, сфера активного розвитку й включеності осіб з інвалідністю в життєдіяльність суспільства залишається на досить низькому рівні. Неналежною залишається й сфера реабілітації таких осіб. У свою чергу, роботодавець також залишається слабо змотивований і підтриманий державою щодо сприяння працевлаштуванню осіб з інвалідністю.

Стан дослідження. Теоретичні основи системи соціального захисту населення в цілому можна віднайти в працях вчених: Л. Баранник, Н. Болотіної, Т. Миронової, Л. Павлової, П. Пилипенка, С. Прилипка, М. Руженського, С. Симчука, І. Сироти, В. Утвенка та ін. У свою чергу, різного роду аспекти соціально-правового статусу осіб з інвалідністю стали предметом дисертаційних досліджень, зокрема, Р. Жаворонкова, А. Куцої, Т. Лихіної, Р. Павлюкова. Низка значимих праць, присвячених спеціально галузевим напрямкам соціального захисту осіб з інвалідністю, належить сучасним українським дослідникам: О. Бурлака, О. Віжунов, В. Костюк, Л. Малюга, В. Мельник, О. Паровишник, Т. Шлапко та ін.

Метою статті є окреслити специфіку соціального захисту осіб з інвалідністю у системі державного соціального захисту. Для цього автор зосереджується, передусім, на значенні терміну «особа з інвалідністю» та природі інвалідності як явища, аналізує особливості встановлення інвалідності, характеризує феномен соціального захисту осіб з інвалідністю, а також обґрунтовує місце останнього в системі державного соціального захисту. Наша позиція виходить з постулату про особливе становище осіб з інвалідністю в суспільстві, які потребують посиленої турботи держави і сприяння.

Вклад основного матеріалу. В Україні становище осіб з інвалідністю суттєво відрізняється від решти населення. Йдеться про диференціацію щодо якості життя, яка, на думку О.Д. Балдинок, зумовлена наступними факторами: «недостатність гуманізму та милосердя до людей з особливими потребами в українському суспільстві; нерозвиненість та непристосованість соціальної інфраструктури міст і сільських населених пунктів з урахуванням задоволення основних потреб осіб з інвалідністю; низький рівень матеріального забезпечення та соціального обслуговування, їх недостатня гнучкість; низька якість чи відсутність технічних засобів і пристосувань, необхідних для обслуговування, пересування та праці осіб з інвалідністю; наявність значних труднощів в отриманні якісної професійної освіти, особливо вищої, в задоволенні духовних потреб» [4, 6].

Етимологічно поняття «інвалід» походить з латини та означає «слабкий, безсилий». У тлумачному словнику за редакцією С.І. Ожегова «інвалід» трактується як «людина, що втратила працездатність внаслідок каліцтва, хвороби» [5, 214]. В свою чергу, Оксфордський тлумачний словник визначає «інвалідність» як «фізичну чи розумову ситуацію або становище, при якому особа не здатна вповні або легко користуватися своїм тілом, чи не здатна навчатися легко» [6].

Проблема інвалідності як об'єкт дослідження науки починає розглядатися з XIX ст. Завдяки цьому формуються різноманітні підходи до тлумачення її природи. Серед них відзначимо: 1) медико-педагогічний – передбачає усвідомлення необхідності лікування та сприяння в навчанні осіб з інвалідністю, для чого створюється необхідна інфраструктура; 2) моральний – за якого інвалідність сприймається в якості покарання за гріхи чи проступки, а самі особи з інвалідністю потребують ізоляції від суспільства; 3) філантропічний – розглядає інвалідність як становище людей, що мають певні фізичні чи розумові вади, і які потребують піклування, турботи, допомоги й сприяння в організації їх життєдіяльності [7, 59]. Стає очевидним, що саме медико-педагогічний та філантропічний під-

ходи стали ґрунтом для влаштування системи соціального захисту, що має місце сьогодні.

Наголосимо, що термін «інвалід» щодо відповідної групи населення в міжнародному спілкуванні не вживається. Вважається, що він показує дискримінаційне чи негідне ставлення до таких осіб, що принижує їх людську гідність, її нездатність до повноцінного життя, виконання біологічних та соціальних функцій [8, 79-80]. На противагу цьому, в англійській літературі вживають термін «people with disabilities».

Посилос складність термінології дисбаланс між найменуванням осіб, які мають інвалідність, в побутовому спілкуванні, засобах масової інформації, практичній діяльності працівників, які дотичні до захисту осіб з інвалідністю (соціальні працівники, психологи та ін.), а також у науковій літературі та законодавстві України. Серед способів називання осіб з інвалідністю використовуються: «люди з інвалідністю», «люди з обмеженнями життєдіяльності», «неповносправні», «люди з функціональними обмеженнями», «люди з особливими потребами» тощо [9, 82].

Невизначеним навіть залишається те, як позначати – «людина» чи «особа» – яка має інвалідність. З філософської точки зору, тлумачення людини та особи різняться. Людина розуміється як «біопсихосоціальна єдність, в якій через соціальне, біологічне та психічне реалізується людське, що знаходить свій вияв у психологічному, моральному, естетичному, релігійному, політичному». В свою чергу, «особа» це «людський індивід в усій повноті якостей: біологічних, соціальних, духовних, ментальних та тілесних; окремий представник людського роду, який у процесі взаємодії саморозвитку і соціалізації стає індивідуальністю та особистістю» [10, 667, 670].

Отже, як бачимо, поняття «людина» та «особа» однаково відображають єдність та різноманіття якостей (біологічних, соціальних, духовних тощо), які складають сутність чи природу людськості. Іншими словами, розглядувані поняття досить схожі за своїм змістом. Однак, незважаючи на цей фактор, варто наголосити, що у випадку, коли ведеться мова про юриспруденцію, ustalеним і більш прийнятним для цієї сфери знання та діяльності є поняття «особа». Переконані, що саме його варто вживати (якщо йдеться про наукову сферу застосування) для позначення людини з інвалідністю.

Разом із тим, на сьогодні складною залишається ситуація з законодавчим уживанням позначення особи, що має інвалідність. Законодавство не містить єдиного розуміння, більше того, по-різному називає осіб з інвалідністю. Так, основний законодавчий акт щодо статусу осіб, які мають інвалідність – Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» – відповідно, саме так формулює цю категорію населення: «особи з інвалідністю». Цікаво, що до кінця 2017 року законодавче формулювання залишалось на рівні «інваліди». Зазначений Закон так і називався: «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». При цьому часто в Законі вживається словосполучення «обмежені можливості».

Наведемо кілька інших прикладів законодавчих найменувань. Так, в Указі Президента України «Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту інвалідів та проведення в Україні у 2003 році Року людей з інвалідністю» вживаються терміни «інвалід», «особа з обмеженими фізичними можливостями», «людина з інвалідністю» [11]. В свою чергу, Генеральна угода між Кабінетом Міністрів України, всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців і підприємців та всеукраїнськими профспілками і профоб'єднаннями на 2008-2009 роки містить найменування: «інвалід», «особа з обмеженими фізичними і розумовими можливостями», «особа з обмеженими фізичними можливостями» [6]. Плутанина з термінологією має місце й на рівні законотворчої діяльності. До прикладу, Проект Закону України

«Про освіту осіб з обмеженими можливостями здоров'я (спеціальну освіту)» від 05.11.2015 року, відповідно, вживає назву «особа з обмеженими можливостями здоров'я»: це така особа, «яка має фізичні та/або психічні вади, які перешкоджають засвоєнню навчальних програм без створення спеціальних умов для отримання освіти» [12].

По-різному розглядавану нами категорію населення визначають у спеціальній фаховій літературі. Так, М.О. Мілушина вважає, що «особи з обмеженими фізичними можливостями» як найбільш прийнятний для використання термін це особлива соціальна медико-демографічна група суспільства, які притаманні: «а) наявність деяких медико-біологічних чи психологічних обмежень, що ускладнюють повноцінне виконання ряду соціальних функцій, у тому числі комунікативні акції з оточуючими; б) особливий статус, визначений правовими актами та положеннями; в) історично й етнічно сформоване ставлення до цієї групи з боку суспільства та оточення» [8, 82].

На думку Р.М. Жаворонкова, інвалід це «особа, яка має встановлену висновком медико-соціальної експертизи зміну здоров'я внаслідок стійкого порушення функцій та систем організму, що призводить до обмеження життєдіяльності, що виражається в повній чи частковій втраті можливості самостійно здійснювати побутову, суспільну та професійну діяльність, а також до зниження пристосованості до соціального середовища, і таку, що викликає потребу її соціального захисту» [13, 23].

В свою чергу, О.В. Віжунів наголошує на прийнятності застосовувати термін «людина з інвалідністю», що характеризує «індивіда, який має вроджені чи набуті приховані або характерні ознаки розладу здоров'я, що обмежують життєдіяльність людини, що й призводить до соціального захисту для повноцінного функціонування в суспільстві» [9, 85].

Таким чином, сформулюємо в якості проміжного висновку, що найбільш прийнятним, з нашої точки зору, є вживання або найменування «особа з інвалідністю», як це має місце в основному законодавчому акті щодо статусу осіб, які мають інвалідність – Законі України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Саме таке найменування відповідає, передусім, сучасному міжнародному розумінню, яке надане, зокрема, в Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Окрім цього, така назва не показує можливе негідне ставлення до цієї групи населення, як це має місце з найменуванням «інвалід». Більш того, формулювання «особа з інвалідністю» показує лише на особливості особи, яка є подібною до інших, проте характеризується специфічною рисою – наявністю інвалідності.

На сьогодні Закон «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» містить трактування «особа з інвалідністю» як «особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист». Інвалідність законодавцем також визначена як «міра втрати здоров'я», що встановлюється завдяки експертному обстеженню органами медико-санітарної експертизи [14]. В свою чергу, Закон «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» розглядає особу з інвалідністю як повнолітню особу зі стійким обмеженням життєдіяльності, якій у порядку, визначеному законодавством, встановлено інвалідність. Інвалідність же являє собою міру втрати здоров'я у зв'язку з захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист [15]. Окремо законодавець передбачає

категорії осіб «з інвалідністю з дитинства» та «діти з інвалідністю» (Закон України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю») [16].

Специфіка обмежень життєдіяльності осіб з інвалідністю, які спричинюються через взаємодію останніх із навколишнім середовищем, залежить значною мірою від стану і характеру дефектів, які присутні в таких осіб. Загалом же дослідники виділяють декілька типів бар'єрів як труднощів для осіб з інвалідністю: 1) соціально-економічні – йдеться про неналежну соціальну підтримку з боку держави, низьку кількість місць для працевлаштування, малозабезпеченість; 2) інформаційні – йдеться про відсутність доступу, альтернативних форм і джерел отримання потрібної інформації: сурдопереклад, література шрифтом Брайля, аудіосупровід тощо; 3) архітектурні – йдеться про різного роду перешкоди (ландшафтні, архітектурні), які ускладнюють пересування осіб з інвалідністю; 4) ментальні – йдеться про негативне сприйняття осіб з інвалідністю в суспільстві, внаслідок чого мають місце їх ізоляція, нестача спілкування, емоційна відчуженість та ін. [17, 247].

Законодавець на сьогодні виділяє три категорії осіб з інвалідністю: особа з інвалідністю, особа з інвалідністю з дитинства та дитина з інвалідністю. При цьому підставами для визнання особи такою, що має інвалідність, постають: захворювання, травма або вроджені вади. Така особа обмежена в життєдіяльності при взаємодії з зовнішнім середовищем. Водночас цікавим та значимим є той факт, що при визначенні інвалідності законодавець фіксує обов'язок держави забезпечити соціальний захист та належне сприяння в реалізації прав осіб з інвалідністю не нижче, аніж на рівні з іншими громадянами. В такий спосіб держава виконує функцію соціального вирівнювання стосовно становища осіб з інвалідністю, які деякою мірою обмежені в життєдіяльності, тобто не можуть вповні реалізувати свої потреби, як це має місце для інших громадян, що не мають інвалідності.

Значимий аспект нашого дослідження стосується визначення місця соціального захисту осіб з інвалідністю в системі державного соціального захисту. Передусім тут відзначимо, що явище соціального захисту може розглядатися в двох значеннях: широкому та вузькому. В широкому сенсі соціальний захист це система суспільних відносин, за яких особа здатна самостійно потурбуватися про себе, створивши умови для власної життєдіяльності й духовного розвитку. В свою чергу, вузьке трактування соціального захисту наступне: політична держава, яка прагне в правовий спосіб забезпечити задовільне чи щонайменше необхідне існування для тих груп населення, які потребують особливої підтримки, без якої не в змозі самостійно покращити своє соціальне становище [18, 13]. Слід зазначити, що на сьогодні визначений у рамках Основного закону підхід до розуміння соціального захисту стосовно соціального забезпечення відповідає сучасному його трактуванню на рівні ЄС. Так, до 1998 року в ЄС соціальний захист розглядався в якості комплексу заходів щодо захисту громадян від соціальних ризиків, ототожнюючись із соціальним забезпеченням – грошовими виплатами для населення. Разом із тим, на Європейському форумі ЄС 1998 року дещо змінився акцент у розумінні соціального захисту. Цей інститут почав уживатися в широкому сенсі, охоплюючи соціальне забезпечення, соціальну інтеграцію, надання соціальних послуг, здобуття освіти, охорону здоров'я та ін. [19, 11].

Крім того, у науковій літературі інститут соціального захисту диференціюється на види залежно від суб'єктів, на яких він поширюється. Так, має місце уявлення про загальний, спеціальний та додатковий соціальний захист. Коли йдеться про загальний соціальний захист, то це означає, що він поширюється на загальне коло осіб й утілюється в системі обов'язкового державного соціального

страхування – громадяни, які втратили працездатність на постійній чи тимчасовій основі, чи втратили годувальника, або є безробітні чи похилого віку.

В свою чергу, вчені вважають, що спеціальний соціальний захист поширює свою дію на певні категорії населення чи групи в суспільстві. В цілому тут йдеться про дві такі групи осіб: по-перше, тих, які виконують певний вид державної діяльності: військовослужбовці, працівники органів внутрішніх справ, податкової міліції та ін.; по-друге, тих, щодо яких держава бере на себе зобов'язання підвищити соціальне забезпечення: до прикладу, особливі умови пенсійного забезпечення. Третій вид соціального захисту – додатковий. Саме в його структурі перебуває соціальний захист осіб з інвалідністю. Він у цілому поширюється на особливі категорії населення, які потребують, відповідно, посиленого сприяння з боку держави. Серед них: діти-сироти й діти, позбавлені батьківського піклування, ветерани, особи похилого віку, біженці, особи, які стали жертвами політичних репресій, особи, які постраждали внаслідок катастрофи на ЧАЕС, особи з інвалідністю та інші. В систему такого виду соціального захисту входить низка заходів додаткового сприяння зазначеним категоріям осіб, а саме: надання пільг і компенсацій, здійснення соціального обслуговування, соціальна допомога, фінансування реабілітації тощо [19, 15-17].

Отже, на нашу думку, соціальний захист осіб з інвалідністю є частиною додаткового соціального захисту, який реалізовується стосовно конкретної категорії осіб. На думку В.П. Мельник поняття «соціальний захист осіб з інвалідністю» необхідно розглядати у широкому та вузькому розумінні. Так, у широкому значенні соціальний захист осіб з інвалідністю являє собою «основоположний напрям діяльності суспільства та держави, що передбачає забезпечення належних та доступних механізмів реалізації, гарантування та правової охорони усього комплексу прав осіб з інвалідністю». У свою чергу, у вузькому розумінні це система організаційно-правових форм та видів соціального забезпечення осіб з інвалідністю з метою попередження або подолання наслідків соціальних ризиків зі сторони суспільства та держави [17,8].

Соціальний захист осіб з інвалідністю слід відрізнити від адміністративно-правового захисту таких осіб. Незважаючи на те, що обидва інститути спрямовуються на реалізацію прав та інтересів осіб з інвалідністю як окремої категорії населення (громадян), все ж мають місце відмінні акценти в їх тлумаченні. З точки зору С. Кандиби, адміністративно-правовий захист осіб з інвалідністю це

«цілеспрямований вплив органів публічної адміністрації на забезпечення соціального захисту осіб з інвалідністю з метою отримання всіх соціальних та організаційних заходів допомоги, в тому числі пов'язаних із питаннями фінансового, юридичного характеру, та всіх інших необхідних заходів, пов'язаних із лікуванням та підтримкою здоров'я таких осіб» [15, 105]. Отже, якщо у розумінні соціального захисту інвалідів йдеться про різного роду заходи (організаційні, економічні, юридичні тощо), що реалізуються державою, то при тлумаченні адміністративно-правового захисту осіб з інвалідністю акцент чиниться саме на діяльності органів публічної адміністрації, тобто уповноважених державою суб'єктів, серед функцій яких – здійснення зазначених вище заходів. Тому адміністративно-правовий захист осіб з інвалідністю - це реалізація в діяльності органів публічної адміністрації усіх необхідних заходів соціального захисту цієї категорії осіб.

Висновки. Підсумовуючи вищенаведе, можна прийти до висновку, що будучи складним за своєю сутністю явищем, фактор наявності в суспільстві осіб з інвалідністю спричинює потребу у відсутності зверхнього, зневажливого чи дискримінаційного ставлення до них. Це також покладає зобов'язання на державу забезпечити належний рівень реалізації їх прав, а в суспільстві – культивування турботливого підходу до осіб з інвалідністю. Останні повинні не ізольовуватися, а, навпаки, активно включатися в суспільні процеси. Особи з інвалідністю це особлива категорія населення, яка потребує такого ж особливого ставлення до себе. Соціальний захист осіб з інвалідністю являє собою вид додаткового соціального захисту населення, в основі якого передбачається система правових, організаційних, фінансових та інших заходів, які реалізуються державою щодо цієї категорії осіб, спрямовуючись на вирівнювання їх прав і можливостей у матеріальному забезпеченні, сприянні включеності в суспільне життя, задоволення їх потреб у різних сферах життєдіяльності (повсякденній, професійній, освітній тощо) для їх повноцінної реалізації в суспільстві. Місце соціального захисту осіб з інвалідністю в системі державного соціального захисту визначається, виходячи з особливостей цієї категорії суспільства, яким від природи чи набуто притаманні фізичні або ментальні обмеження. При визначенні політики соціального захисту осіб з інвалідністю держава та інші суб'єкти повинні виходити, передусім, з потреб та інтересів цієї категорії населення, а також враховувати реалізацію повного спектру можливостей, що необхідні їм для активної життєдіяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Малюга Л. Юридична природа поняття «соціальний захист дітей-інвалідів» / Л. Малюга // *Юридичний вісник*. 2014. № 1. С. 40-45. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2014_1_9
2. Інвалідність / Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html> (дата звернення: 21.04.2021).
3. Соціальний захист населення України в 2019 році. Статистичний збірник. Київ, 2020. 115 с.
4. Балдинюк О.Д. Нормативно-правове регулювання соціально-правового захисту дітей з інвалідністю в Україні. *Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 63. С. 5-9.
5. Ожегов С.И. Словарь русского языка. Москва: Русский язык, 1986. 620 с.
6. Disability / Oxford Learner's Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/disability?q=disability>
7. Віжунів О.В. Історичні передумови формування поняття «особа з інвалідністю». *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 4. С. 58-61.
8. Мілушина М.О. Основні дефініції дослідження осіб з обмеженими фізичними можливостями. *Вісник Дніпропетровського ун-ту ім. А. Нобеля. Педагогіка і психологія*. 2013. № 1. С. 79-83.
9. Віжунів О.В. Доктринальні підходи до розуміння поняття «особа з інвалідністю». *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 5. С. 81-86.
10. Подольська Є.А. Філософія. Підручник. Київ: «Інкос», Центр навчальної літератури, 2006. 704 с.
11. Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту інвалідів та проведення в Україні у 2003 році Року людей з інвалідністю: Указ Президента України від 02.12.2002 року № 1112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1112/2002#Text>
12. Проект Закону України «Про освіту осіб з обмеженими можливостями здоров'я (спеціальну освіту)» від 05.11.2015 року № 3416. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56956
13. Жаворонков Р.Н. Правовое регулирование труда и социального обеспечения инвалидов в Российской Федерации: автореф. дисс. д-ра юрид. наук; спец.: 12.00.05. Москва, 2014. 54 с.
14. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 року № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>

15. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06.10.2005 року № 2961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>
16. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю: Закон України від 16.11.2000 року № 2109-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14#Text>
17. Панасюк Р.В. Еволюційний погляд на дефініцію «інвалідність». Актуальні проблеми психології. 2018. Вип. 45. С. 240-252.
18. Миронова Т.К. Право и социальная защита. Москва: Права человека, 2006. 336 с.
19. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. / Кол. авторів: Байда Л.Ю., Красюкова-Еннс О.В., Буров С. Ю., Азін В.О., Грибальський Я.В., Найда Ю.М. Київ, 2012. 216 с.
20. Мельник В.П. Поняття та ознаки соціального захисту осіб з інвалідністю: теоретико-правовий аспект. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Право. 2015. № 2. URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15mvptpa.pdf>
21. Кандиба С. Поняття адміністративно-правового захисту осіб з інвалідністю в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 101-105.